

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЯСИНОВСЬКИЙ ІВАН ГРИГОРОВИЧ

УДК: 340.137

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНСЬКЕ
ЗАКОНОДАВСТВО: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
Колодій Анатолій Миколайович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри конституційного та міжнародного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Пархоменко Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,
вчений секретар

кандидат юридичних наук, доцент
Задорожний Юрій Анатолійович,
Київська державна академія водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного,
декан юридичного факультету

Захист відбудеться «27» жовтня 2016 р. о 16:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «26» вересня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.В. Калиновський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З моменту набуття Україною незалежності відбулися суттєві зміни й новації в системі законодавства, судоустрою і судочинства, а також у вирішенні різних видів конфліктів. Уміння домовлятися стає прерогативою не лише політиків та дипломатів, а й майже всіх соціальних верств населення, у тому числі й тих, які беруть участь у конфліктних правових відносинах.

Медіація є доволі актуальною темою для обговорення в українських правових колах. Технології альтернативного врегулювання спорів усе частіше опиняються в центрі уваги як науковців, так і практиків. Незважаючи на те, що Україна перебуває лише на етапі формування вітчизняної моделі відновного правосуддя, ідеї впровадження цього інституту в систему законодавства підтримує широке коло спеціалістів. Такий інтерес відповідає прагненням України інтегруватися до Європейського Союзу й адаптувати своє законодавство до європейського.

Актуальність теми посилюється й тому, що Європейське співтовариство рекомендує впровадити медіацію і закріпити це на законодавчому рівні як один з основних методів альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі або під час судового розгляду. Для України впровадження медіації стало особливо актуальним після підписання «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 27 червня 2014 р., ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, статті якої безпосередньо проголошували пріоритетність у застосуванні механізму консультацій з метою запобігання будь-якому спору та вирішення в дусі доброї волі будь-якого спору між сторонами, пов'язаного із застосуванням положень вказаної Угоди, та досягнення взаємопогодженого рішення, за можливості, а в разі, якщо сторони не змогли вирішити спір шляхом таких консультацій – застосовувати механізм порушення арбітражної процедури.

Згідно з частиною 4 ст. 55 Конституції України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, держава гарантує кожному можливість будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань. Отже, в Україні є конституційне підґрунтя здійснення медіації, що також підкреслює актуальність та реальність її запровадження.

Незважаючи на відсутність єдиного нормативно-правового акта, який би визначав основні аспекти впровадження процедури медіації, в Україні прийнято деякі нормативно-правові акти, що частково регулюють та охороняють суспільні відносини в цій сфері, вжито низку заходів державними органами й громадськими організаціями щодо розуміння суті та значення медіації і її впровадження у вітчизняну правову систему.

Про актуальність та корисність медіації, необхідність її закріплення в конкретному законодавчому акті свідчать її переваги, цілі та завдання. Зокрема, актуальним є створення правових умов для: 1) організації та здійснення медіації і діяльності медіаторів в Україні; 2) розв'язання конфліктів шляхом досягнення

сторонами взаємоприйняттого для них рішення; 3) усунення спричиненої конфліктом шкоди; 4) запобігання поновленню конфліктів (спорів); 5) суттєвого зменшення завантаженості органів судової влади; 6) економії державних коштів та коштів фізичних і юридичних осіб, які є сторонами конфлікту (спору); 7) відновлення правопорядку та гармонізації суспільних взаємостосунків.

Деякі аспекти медіації висвітлено в працях учених Х.Д. Алікперова, О.В. Аллахвердова, А.А. Арутюнян, С.В. Бобровник, Л.В. Головка, А.О. Горової, В.В. Землянської, М.О. Карпенка, О.В. Карягіної, Т.С. Кисельової, Ю.В. Кувалдіної, С.А. Курочкіна, В.В. Лісичина, В.Т. Маляренка, Д.В. Маткіної, Ю.І. Микитина, О.В. Попаденко, Ю.Д. Притики, В.І. Цимбалюка, С.І. Шаповалової, Н.С. Шатіхіної, В.Ф. Яковлєва та ін.

Проте вищеназвані автори повною мірою не розкрили проблеми, які існують саме в процесі імплементації медіації в українське законодавство. Зазначені обставини й зумовили актуальність даної проблеми та вибір об'єкта і предмета дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на виконання Указу Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів» від 10 травня 2006 р. № 361/2006, виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, що затверджені постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14 та Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, що затверджені наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 листопада 2015 р. (протокол № 22) та розглянуто і схвалено відділенням теорії та історії держави і права, історії політичних і правових учень Національної академії правових наук України та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (реєстр. № 42, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є комплексне теоретико-правове дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство та відпрацювання на цій основі висновків, узагальнень, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення цього процесу.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких *задач*:

- здійснити теоретико-правовий аналіз доктринальних досліджень медіації, медіатора та процедури медіації і виявити ті проблеми, які залишилися не дослідженими;
- визначитися з методологією дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство, забезпечивши її найбільш ефективне використання;
- з'ясувати генезу процедури медіації та спрогнозувати можливі соціальні й правові наслідки її впливу на процес імплементації в законодавство України;
- дослідити теоретичне обґрунтування процедури медіації з урахуванням плюралізму її інтерпретацій та відшукати найбільш ефективні з них;

- проаналізувати правове регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах та запропонувати найбільш оптимальне його запровадження в Україні;
- охарактеризувати поняття, ознаки та принципи імплементації процедури медіації в законодавство України;
- виявити переваги та недоліки процедури медіації як підстави для імплементації або відмови від імплементації процедури медіації в законодавство України;
- акцентувати увагу на проблемах імплементації процедури медіації в законодавство України, оскільки саме вони формують найбільш об'єктивне уявлення про її дійсну цінність;
- відпрацювати авторські пропозиції щодо шляхів імплементації процедури медіації в законодавство України.

Об'єктом дослідження є система національного законодавства в найширшому її розумінні, тобто як упорядкована, діалектично поєднана, суб'єктивна сукупність усіх нормативно-правових актів, якими регулюються та охороняються суспільні відносини і яка має бути приведена відповідно до європейських стандартів.

Предметом дослідження є теоретико-правовий аналіз імплементації процедури медіації в українське законодавство.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження, враховуючи його комплексний, міждисциплінарний характер, становлять методологічні підходи (філософський, психологічний, політичний, соціальний та правовий), принципи (історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності та універсальності); загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження: історичний, системно-структурний, діяльнісний, моделювання, системного аналізу, порівняльно-правовий, статистичний, формально-юридичний та ін.

Історичний метод дав змогу відстежити генезу процедури медіації, еволюцію явищ, що досліджуються, динаміку їхнього становлення, проаналізувати їх розвиток у законодавстві та в практичній діяльності (підрозділ 1.3). Для ґрунтового дослідження медіації як певної системи, її суб'єктно-об'єктного складу використано *системно-структурний метод* (підрозділи 1.1, 3.1). За його допомогою явище, що досліджується, розглянуто як певну систему, що входить до системи вищого порядку, унаслідок цього предметна область теорій набуває вигляду ієрархії систем. *Діяльнісний метод* передбачає дослідження різновимірних правових явищ через призму їхньої дієвості, функціонування. Оскільки медіація впроваджується в практичну діяльність, цей метод дав змогу дослідити її переваги й недоліки, проблеми та шляхи реалізації (підрозділи 3.2 – 3.4). *Метод моделювання* застосовано для розкриття плюралізму інтерпретацій теоретичного обґрунтування процедури медіації (підрозділ 2.1). *Метод системного аналізу* дав змогу здійснити аналіз і синтез даних, отриманих у результаті досліджень, а також отримати цілісне уявлення про предмет вивчення, виявити різноманіття зв'язків його компонентів і звести їх в єдину теоретичну картину (підрозділи 3.1–3.4). *Порівняльно-правовий метод* застосовано для з'ясування сутності плюралістичного теоретичного обґрунтування процедури медіації в різних державах як у статичному зрізі, так і в

динаміці їх розвитку, а також для пізнання правового регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах (підрозділи 2.1, 2.2). *Статистичний метод* дав змогу шляхом накопичення і вивчення емпіричних даних про медіативну практику, що склалася, визначити засади, якими керуються медіатори у своїй діяльності, усвідомити ефективність дії окремих нормативних регуляторів тощо (підрозділи 1.1, 2.2). Висновки до розділів, загальні висновки, положення, що характеризують наукову новизну одержаних результатів, обґрунтовано на основі *формально-юридичного* методу.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших в Україні монографічних досліджень, у якому розроблено концептуальне, теоретико-правове розуміння імплементації процедури медіації в українське законодавство через призму використання зарубіжного досвіду розвинутих країн, на підставі чого сформульовано підсумкові положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що спрямовані на їх практичне використання в національній правовій системі.

Науковими результатами, що є новими, або характеризуються певною долею новизни і виносяться на захист, є такі:

вперше одержано:

- визначення, що медіація – це альтернативна судовому розгляду форма досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів, а також комплекс механізмів і технологій, процесів, які забезпечать її реалізацію, що добровільно обирається конфліктуючими сторонами або призначається уповноваженим органом і передбачає в межах структурованої процедури, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), обраного за взаємною згодою конфліктуючих сторін або визначеного для них компетентним органом, який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору та спонукає конфліктуючі сторони до компромісного, стійкого і взаємоприйняттого рішення для обох сторін;

- твердження, що медіатором може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, досягла 25 років, пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами, що засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом;

- висновок, що оскільки медіатори залучаються переважно до медіаційної роботи маючи уже певні професійні навички за основною професією, доцільно ввести на законодавчому рівні певний реєстр медіаторів у кожній сфері (галузі);

- узагальнення, що не підготовлено вітчизняного теоретико-правового дослідження, у якому б з'ясовувалася сутність імплементації процедури медіації в українське законодавство;

- обґрунтування класифікації моделей медіації: 1) за критерієм суб'єктності медіатора: а) юрисдикційна, що класифікується на процесуальну юрисдикційну та позапроцесуальну юрисдикційну; б) неюрисдикційна, що поділяється на процесуальну неюрисдикаційну та позапроцесуальну неюрисдикаційну; 2) за критерієм визначення мети медіації: а) спрямована на повне вирішення

спору/урегулювання конфлікту, на відмову від судового розгляду конфлікту/спору або припинення вже розпочатого такого розгляду; б) спрямована на редукування/часткове вирішення конфлікту, зниження обсягу домагань або на перетворення проблеми; в) спрямована на оцінку спору/конфлікту й оцінку перспектив його врегулювання;

– дефініцію, що імплементація процедури медіації в законодавство України – це організаційно-правова діяльність української держави та інших уповноважених суб'єктів, що реалізується в певному порядку, який складається з послідовних дій, спрямованих на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів і передбачає крім конфліктуючих сторін наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору;

– узагальнення, що ознаками імплементації процедури медіації в законодавство України необхідно вважати такі: є організаційно-правовою діяльністю української держави та інших уповноважених суб'єктів; має процедурний характер; спрямована на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів; передбачає крім конфліктуючих сторін наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора); медіатор покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору;

– висновок, що можна виділити такі стадії імплементації процедури медіації: виконання державою взятих зобов'язань у межах міжнародних угод; розроблення та реалізація державної політики у сфері медіації; створення нормативної бази; легалізація виду діяльності; запровадження реєстру медіаторів; поширення серед представників правової спільноти та населення інформації про процедуру медіації;

– твердження, що на користь імплементації процедури медіації в законодавство України свідчить її: а) ефективність; б) добровільність; в) швидкість та економічність; г) конфіденційність; д) можливість вільного вибору медіатора сторонами; е) гнучкість; є) приватність; ж) баланс інтересів. Недоліками медіації, які необхідно враховувати при імплементації процедури медіації в законодавство України, є такі: а) у медіації складніше бути впевненим у професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі; б) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою думку слабким; в) невизначеність алгоритмізації процедури медіації; г) суттєва невизначеність можливості залучення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду; д) механізм медіації;

– положення, що для імплементації процедури медіації в законодавство України доцільно здійснити такі заходи: а) підвищити якість правової освіти та виховання населення; б) сформувати цілеспрямовану узгоджену політику; в) провести інформаційну кампанію; г) розробити національну програму з підготовки медіаторів; д) створити політичне підґрунтя для розвитку медіації; е) надати фінансову підтримку уже діючим проектам з медіації та запровадити

державне фінансування нових програм проведення медіації; є) посилити співпрацю з міжнародними організаціями та залучити до міжнародних проектів з медіації державні органи й громадські організації; ж) прийняти спеціальний Закон України «Про медіацію»;

– пропозицію, для забезпечення незалежності і неупередженості медіатора, внести відповідні зміни в нормативно-правові акти, зокрема: Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI частину 2 ст. 65 доповнити пунктом 11; Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV частину 1 ст. 51 доповнити пунктом 5; Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV частину 2 ст. 65 доповнити пунктом 6. Редакції статей пропонуються;

– пропозицію внести зміни до ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV та викласти їх у такій редакції: «Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. Мирова угода або повідомлення про неї викладаються в адресованій суду письмовій заяві сторін, яка приєднується до справи»;

– рекомендацію внести зміни до ст. 100 та ст. 111-6 Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII, які забезпечать можливість сторонам примиритися в апеляційному й касаційному провадженнях, та викласти їх у редакції, що пропонується в дисертації;

– пропозицію доповнити ст. 221 Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII і викласти її в такій редакції: «Сторони трудового спору за добровільною згодою можуть ініціювати медіацію та обирати медіатора для допомоги у вирішенні спору.

Комісія у трудових спорах або суд роз'яснюють сторонам спору право на проведення медіації та її наслідки»;

– висновок, що преамбулу Закону України «Про медіацію» має бути викладено в такій редакції: «Цей Закон визначає правові засади впровадження та проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи й порядок проведення медіації, а також статус медіатора»;

– пропозицію визначити в Законі України «Про медіацію», що пропонується прийняти, сфери застосування медіації таким чином: «Стаття 4. Сфера застосування медіації

1. Медіація поширюється на будь-які конфлікти, передбачені цим Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні провадження у випадках, передбачених чинним законодавством.

2. Процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів (спорів), зазначених у частині першій цієї статті, якщо вони стосуються чи можуть зачіпати права або законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації.

3. Дія Закону поширюється на медіацію, що проводиться в межах інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами»;

– твердження, що до діючих процесуальних кодексів доцільно внести такі зміни: у Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV ст. 41 доповнити частиною 3; у Господарському процесуальному кодексі України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII ст. 28 доповнити частиною 4; у Кодексі адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV ст. 57 доповнити частиною 3, передбачивши, що особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді;

– узагальнення, що в прикінцевих положеннях запропонованого законопроекту має бути передбачено, що в шестимісячний термін із набрання ним чинності Кабінет Міністрів України вносить зміни до Національного класифікатора України «Класифікатор професій», у якому передбачається професія «медіатор», а також забезпечується включення до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» виду економічної діяльності «надання медіаційних послуг»;

– рекомендацію, згідно з якою, враховуючи особливості медіації в певних галузях права, у Законі України «Про медіацію» доцільно передбачити статтю та викласти її в такій редакції: «Стаття 35. Особливості медіації в сімейних спорах

1. Суд першої інстанції зобов'язаний ініціювати проведення медіації в разі відкриття провадження у справі про розірвання шлюбу, якщо обставини справи свідчать про можливість примирення подружжя та хоча б одна із сторін не заперечує проти цього»;

удосконалено:

– положення, що класифікація моделей медіації виконує інформаційну, пізнавальну, аналітичну та евристичну функції;

– пропозицію передбачити в Законі України «Про медіацію» статтю про обов'язкове введення Національного реєстру уповноважених медіаторів України, який має вести Рада медіаторів;

– твердження, що оскільки доцільним є запровадження кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів, необхідно внести до майбутнього Закону України «Про медіацію» відповідну статтю та викласти її в редакції, що пропонується в дисертації;

– висновок, що в майбутньому законопроекті, регламентуючи відповідальність медіатора, необхідно доповнити перелік дисциплінарних стягнень призупиненням діяльності медіатора на певний строк. Крім того, варто додати норму, яка б визначала відповідальність медіатора перед сторонами за шкоду, завдану сторонам унаслідок виконання своєї діяльності, у порядку, встановленому цивільним законодавством;

дістало подальший розвиток:

– положення, що дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство має комплексний характер і базується на системному вивченні медіації з урахуванням філософських, психологічних, політичних, соціальних, правових та інших методологічних підходів, а також на принципах: історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності й універсальності та методах: історичному, системно-структурному, діяльнісному, моделювання,

системного аналізу, порівняльно-правовому, статистичному, формально-юридичному;

– узагальнення, що принципи медіації, насамперед, має бути враховано при імplementації процедури медіації в законодавство України. До них належать такі: добровільної участі в медіації; рівності сторін медіації; активності сторін медіації; незалежності медіатора; нейтральності медіатора; толерантності медіатора; конфіденційності інформації;

– висновок, що активній імplementації процедури медіації в законодавство України перешкоджають: 1) низька правова культура населення; 2) недостатній рівень довіри до цієї послуги; 3) недостатня поінформованість суспільства і громадян про медіацію; 4) позиції сторін, які не погоджуються на компроміс; 5) специфіка національного правосуддя; 6) складність вибору медіатора; 7) особливості політичного та економічного становища України; 8) низький рівень співпраці з міжнародними організаціями; 9) відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави; 10) переважно громадські засади розвитку медіації; 11) відсутність спеціалізованого законодавства;

– твердження, що можна виділили три шляхи імplementації процедури медіації у вітчизняне законодавство: 1) за допомогою ринково-договірних механізмів; 2) шляхом внесення змін до чинних законодавчих актів; 3) за допомогою спеціального законодавчого регулювання;

– обґрунтування, що необхідним є прийняття Закону України «Про медіацію». Перевагами прийняття Закону є: нормативна регламентація всіх питань, що стосуються реалізації медіації; створення підґрунтя для розвитку альтернативних способів подолання спорів; гарантування єдності підходів до медіації; створення потенційних гарантій захисту прав учасників медіації; упровадження та застосування європейських стандартів і норм міжнародного права; подолання необізнаності суспільства щодо можливостей та переваг проведення медіації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації використано в:

навчальному процесі – для проведення занять із навчальної дисципліни «Відновне правосуддя» та підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національного університету водного господарства та природокористування від 2 вересня 2015 р.;

може бути використано у:

правотворчій діяльності – для підготовки нормативно-правових актів, спрямованих на правове врегулювання та охорону процедури медіації в Україні;

науково-дослідній діяльності – для подальшого здійснення наукових досліджень, присвячених імplementації процедури медіації у правову систему України;

навчальному процесі – для викладання навчальних дисциплін «Судові та правоохоронні органи в Україні», «Відновне правосуддя» та підготовки підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, навчально-методичних матеріалів.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, що викладені в дисертації, оприлюднено на таких міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях: «Правові реформи в Молдові, Грузії і Україні в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Кишинів, 7–8 листопада 2014 р.); «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 13–14 лютого 2015 р.); «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 22–23 травня 2015 р.); «Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій» (м. Полтава, 21–22 квітня 2016 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації опубліковано в десяти наукових працях, з яких чотири статті – у фахових виданнях України з юридичних наук, дві – у закордонних виданнях, чотири тези наукових доповідей та повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (215 найменувань, які викладені на 26 сторінках) і трьох додатків. Повний обсяг дисертації становить 295 сторінок, із них обсяг основного тексту – 209 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, зазначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами, мета і задачі, об'єкт та предмет, методи дослідження, формулюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, містяться дані про апробацію результатів дисертації та публікації.

Розділ 1. «Доктринальні, методологічні та історичні аспекти дослідження процедури медіації» складається з трьох підрозділів, присвячених вивченню доктринальних досліджень медіації, медіатора та процедури медіації, методології теоретико-правового та компаративного опрацювання та генезі процедури медіації.

У *підрозділі 1.1 «Доктринальні дослідження медіації, медіатора та процедури медіації»* проаналізовано наукові погляди таких учених, як С.І. Калашнікова, С.В. Ківалов, Б.А. Леко, Д.В. Проценко, Я.П. Федорчук, Г.В. Чуйко, А.І. Шкрум, А. Беннетт, Христоф Бесемер, Керол Дж. Браун, Гарольд Віленські, А. Джерами, Дж. Келтнер, Аніл Ксав'є, Р. Рідлі-Дафф, К. Мор, Крейг Р. Сміт, що присвячені цим проблемам.

Зазначено, що розуміння медіації, медіатора та процедури медіації, які містяться в юридичних джерелах, істотно різняться і дуже часто відображають лише мінімальний набір ознак медіації та її процедури й особистості медіатора в межах відповідної правової системи. Констатовано, що попередні дослідники вивчали лише окремі аспекти медіації, статусу медіатора та стадій процедури медіації в деяких галузевих юридичних науках, переважно зарубіжних країн.

Сформульовано важливі для дисертаційного дослідження висновки щодо актуальності дослідження, ролі медіації, медіатора та процедури медіації у правовій системі, їх загальної сутності та спрямованості, проблем, які залишилися не дослідженими, що дало можливість запропонувати власне визначення медіації та медіатора.

У підрозділі 1.2 «Методологія теоретико-правового та компаративного дослідження процедури медіації» на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних учених сформульовано методологічні підходи, принципи та методи, на яких ґрунтується дослідження процедури медіації та її імплементації в законодавство України.

Зокрема, праці С.С. Алексєєва, А.В. Васильєва, А.Б. Венгерова, К.Ю. Догадайло, І.А. Ісаєва, Д.А. Керімова, А.Д. Керімова, Б.О. Кістяківського, М.М. Коркунова, В.М. Кудрявцева, М.М. Кузнецова, І.М. Куксіна, О.А. Лукашевої, Г.В. Мальцева, О.В. Мартишина, М.М. Марченка, М.І. Матузова, В.С. Нерсисянца, В.М. Сирих, Ю.О. Тихомирова, Т.М. Шамба. Окремі аспекти медіації були предметом дослідження науковців Х.Д. Алікперова, О.В. Аллахвердова, А.А. Арутюнян, С.В. Бобровник, Л.В. Головка, А.О. Горової, В.В. Землянської, М.О. Карпенка, О.В. Карягіної, Т.С. Кисельової, Ю.В. Кувалдіної, С.А. Курочкина, В.В. Лісичина, В.Т. Маляренка, Д.В. Маткіної, Ю.І. Микитина, О.В. Попаденко, Ю.Д. Притики, В.І. Цимбалюка, С.І. Шаповалової, Н.С. Шатіхіної, В.Ф. Яковлєва та ін. Крім того, протягом останніх років підготовлено і захищено низку дисертаційних досліджень, які розкривають особливості медіації або явищ, що стосуються її, у різних галузях права та законодавства. Зокрема, вчених С.В. Бобровник, С.І. Запари, Ж.В. Мандриченко, О.В. Перепаді, М.В. Сокол.

Вищезазначений аналіз теоретико-правової природи медіації та опрацювання загального розуміння поняття «методологія», її змісту, сутності, а також методів, що використовуються у процесі здійснення будь-якого наукового дослідження, у тому числі й зазначеного, дав можливість обрати методологію власного дисертаційного дослідження. Стверджується, що дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство повинно мати комплексний характер і ґрунтуватися на системному вивченні медіації з урахуванням філософських, психологічних, політичних, соціальних, правових та інших методологічних підходів і принципів, зокрема: історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності та універсальності. Основу методологічної бази при дослідженні процедури медіації становлять історичний, системно-структурний, діяльнісний, моделювання, системного аналізу, порівняльно-правовий, статистичний, формально-юридичний методи.

У підрозділі 1.3 «Генеза процедури медіації: історико-компаративне дослідження» зазначено, що наявність різних видів конфліктів – незаперечний факт існування суспільного життя. Не є виключенням і сфера юриспруденції, у якій за останні роки значна увага приділяється вирішенню правових конфліктів за допомогою нових, альтернативних способів. Медіація – це шлях до врегулювання конфліктів різних видів і масштабу, вона навчає людей бачити не тільки свої проблеми, а й зважати на позицію іншої сторони, шукати можливість вирішення спірного питання та прийняття рішення, що має задовольняти всі сторони.

Процедура примирення згадується ще у стародавньому Китаї та Японії. Зокрема, у монографії Сунь Дзи «Мистецтво війни». В Античній Греції конфлікти між містами-державами врегульовувалися за участю третіх сторін. Саме там прослідковується наявність такого важливого суспільно-правового інституту, як

проксенія, що походить від слова «гостинність». У Київській Русі за допомогою посередників робили спроби закінчити миром князівські міжусобиці. На межі середньовіччя і нової історії один із найдовших в історії людства конфліктів було закінчено медіацією. Йдеться про Тридцятилітню війну, в яку було залучено практично всі європейські держави. Інститут медіації існував і в XIV–XVIII ст., коли на українських землях діяли копні суди. Процедура примирення мала місце і до революції 1917 року в системі комерційних судів. Медіаторами, як правило, виступали купці.

Інститут медіації в сучасному розумінні виник у середині XX ст. у Сполучених Штатах Америки. У 1947 р. було створено спеціальний федеральний орган – Федеральну службу США з медіації та примирних процедур (Federal Mediation Conciliation Service FMCS), що діє і сьогодні. Медіація поступово закріпилась не лише в країнах з англосаксонською правовою системою (США, Австралія, Англія, Нова Зеландія, Канада), а й у країнах з континентально-європейською правовою системою, таких як Франція, Бельгія, Нідерланди, Австрія, Швейцарія. Протягом останніх років значно активізувався рух з упровадження інституту медіації в країнах Східної Європи. У країнах колишнього СРСР медіація теж набула поширення і є досить вживаним явищем. Медіація в незалежній Україні також має свою, щоправда, недовгу, історію.

Розділ 2 «Теоретичні та нормативно-правові засади процедури медіації» складається з двох підрозділів, у яких наведено різноманітні інтерпретації теоретичного обґрунтування процедури медіації та правове регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах.

У підрозділі 2.1 *«Теоретичне обґрунтування процедури медіації: плюралізм інтерпретацій»* розглянуто різновиди її моделей та видів. Стверджується, що модель медіації відображає її процедурні (поетапні) особливості проведення через характеристику самої примирювальної процедури, тобто вид переговорного процесу в поєднанні з медіаційною технологією, яку реалізовує медіатор. Дослідження моделей медіації дає змогу виявити найбільш прийнятні сфери застосування моделі медіації, у результаті чого медіатор має змогу побудувати діяльність так, щоб робота була результативною, а сторони змогли спроектувати перебіг примирювальної процедури та її результат.

Здійснено аналіз визначення та функцій класифікації моделі медіації, констатовано, що не існує єдиної чітко визначеної класифікації моделей медіації. Різні автори мають свою думку щодо цього. У різних країнах процедура медіації розуміється і проводиться по-різному.

Зазначено та наведено характеристику різноманітних, теоретично обґрунтованих моделей медіації, серед яких найбільш повно їх представив Черіл А. Пікард, а саме: а) переговорна; б) терапевтична; в) вирішення проблеми; г) трансформації проблеми; д) урегулювання проблеми; е) комунікативна; є) оціночна. Зазначено та проаналізовано їх переваги й недоліки.

З урахуванням досліджених точок зору, відображених у вітчизняних і зарубіжних наукових джерелах, щодо моделей медіації та підходів до її здійснення, обґрунтовано авторську класифікацію моделей медіації.

У підрозділі 2.2 «Правове регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах» проаналізовано закордонний досвід правового регулювання медіації з метою подальшої імплементації процедури медіації в законодавство України. Опрацьовано закріплення інституту медіації та його реалізації в тих країн, у яких вона має давні традиції. Зокрема, здійснено порівняльно-правовий аналіз значної кількості законодавчих актів Австралії, Австрії, Аргентини, Бельгії, Болгарії, Великої Британії, Угорщини, Німеччини, Сербії, Данії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Норвегії, Польщі, США, Франції, Швейцарії, Росії, Білорусі, Казахстану, Молдови. Виокремлено спільне і відмінне в поглядах на правове регулювання медіації у вищезгаданих країнах.

Сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації з метою удосконалення імплементації процедури медіації в законодавство України та доведено, що норми, які регулюють відносини медіації, можуть міститися в нормативно-правових актах загального характеру (національні закони про медіацію), спеціальних нормативно-правових актах (про медіацію в різних сферах), у загальному галузевому законодавстві (норми про медіацію в кодексах).

Розділ 3 «Перспективи та шляхи імплементації процедури медіації в законодавство України» складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджено поняття, ознаки та принципи імплементації процедури медіації в українське законодавство, її переваги й недоліки як підстави для такої імплементації, проблеми вказаної процедури та шляхи, які варто обрати з метою ефективної імплементації процедури медіації в законодавство України.

У підрозділі 3.1 «Імплементація процедури медіації в законодавство України: поняття, ознаки та принципи» акцентовано увагу на понятті, ознаках та принципах явища, що досліджується.

З урахуванням загальнотеоретичних визначень понять «імплементація», «процедура» та на виконання взятих Україною зобов'язань перед Європейським Союзом в частині запровадження альтернативних способів вирішення спорів, урегулювання конфліктів сформульовано визначення поняття імплементації процедури медіації в законодавство України. Із зазначеного визначення виокремлено та охарактеризовано її ознаки.

Констатовано, що імплементація медіації в законодавство України є саме процедурою, тобто реалізується в певному порядку, який складається з послідовних дій (стадій процедури). Запропоновано авторське розуміння стадій імплементації процедури медіації в законодавство України з розкриттям їх сутності та природи.

Імплементація процедури медіації в законодавство України повинна відбуватися на основі і відповідно до вимог принципів медіації. Запропоновано ті з них, які може бути представлено в українському законодавстві, а саме в проекті Закону України «Про медіацію». Проаналізовано законодавство зарубіжних країн, існуючі проекти національних законів та науковий доробок зарубіжних і вітчизняних учених. Зроблено висновок, що на законодавчому рівні закріплення потребують такі основоположні принципи, як: добровільної участі в медіації, рівності сторін медіації, активності сторін медіації, незалежності медіатора, нейтральності медіатора, толерантності медіатора та конфіденційності інформації.

У підрозділі 3.2 «Переваги та недоліки процедури медіації як підстави для імплементації процедури медіації в законодавство України» зазначено, що беззаперечними підставами для імплементації процедури медіації в українське законодавство або відмови від неї є переваги та недоліки процедури медіації, а тому їх дослідження має важливе значення для вирішення питання про доцільність або недоцільність його здійснення.

Наголошено, що науковці висловлюють різні думки щодо переваг і недоліків медіації як такої і доречною та актуальною є спроба розглянути переваги і недоліки цього явища. Про переваги імплементації процедури медіації в законодавство України при вирішенні правових конфліктів свідчить цілий комплекс різних наведених та аргументованих факторів.

Обґрунтовано, що будь-яке явище, яке досліджується, завжди має як позитивні, так і негативні аспекти, тому доцільно при вирішенні питання про імплементацію процедури медіації в законодавство України звернути увагу і на певні недоліки, які властиві медіативному процесу і які також називаються та осмислюються. Власне, ці недоліки і заважають імплементації процедури медіації в законодавство України.

Здійснено порівняння медіації із судовим розглядом, адже медіація може бути одним з альтернативних способів вирішення правових конфліктів (паралельно із судовим розглядом).

Водночас не всі юридичні конфлікти можна вирішити за допомогою медіації.

У підрозділі 3.3 «Проблеми імплементації процедури медіації в законодавство України» зазначено, що медіація може стати ідеалом компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного врегулювання конфлікту, при якому посередник працює не з протилежними позиціями, а з інтересами сторін, які прагнуть до порозуміння. Констатовано, що медіація як альтернативний судовій процедурі спосіб вирішення конфліктів перебуває на етапі свого становлення, є новою та нетрадиційною процедурою, яка ще не набула широкого використання в Україні та не має відповідного спеціального правового регулювання. До того ж практичне впровадження медіації в Україні здійснюється надто повільними темпами, порівняно з іншими державами, колишніми союзними республіками, зокрема Росією, Білоруссю, Грузією.

Обґрунтовано, що проблеми впровадження медіації в Україні можна поділити на певні групи. Це, насамперед: морально-етичні проблеми, пов'язані з низьким рівнем правової культури; психологічні, що впливають з правового менталітету і виникають унаслідок неготовності українців погоджуватися на компроміс; економічні, що пов'язані з низьким фінансуванням проектів з упровадження медіації; законодавчі, про що свідчить відсутність спеціального законодавства. Проаналізовано причини, які перешкоджають активній імплементації процедури медіації в законодавство України.

Визначено низку заходів, які доцільно здійснити з метою створення сприятливих умов для подальшого розвитку інституту медіації в Україні.

У підрозділі 3.4 «Шляхи імплементації процедури медіації в законодавство України» виділено три можливі шляхи імплементації процедури медіації у

вітчизняне законодавство, а саме: 1) за допомогою ринково-договірних механізмів; 2) шляхом внесення змін до чинних законодавчих актів; 3) шляхом спеціального законодавчого регулювання.

Надано детальну характеристику цих шляхів. Так, один із шляхів імплементації процедури медіації в законодавство України передбачає включення ринково-договірних механізмів. Медіація як діяльність не заборонена законодавством, може здійснюватися без будь-якого втручання з боку держави, виключно на приватних засадах. Медіатори допомагають сторонам досягти угоди, сторони її підписують і можуть навіть не згадувати, що у процесі переговорів брав участь медіатор. Угода має статус цивільно-правової, для правового регулювання якої не важливо, яким із законних способів сторони дійшли угоди. При такому варіанті необхідним є забезпечення певних стандартів медіації при мінімальному втручанні держави в ці відносини та надання сторонам спору свободи в розпорядженні й реалізації їх прав. Саме в такому вигляді нині в Україні існує медіація. Для удосконалення цього шляху пропонуються зміни до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV, Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. Однак така медіація є непопулярною.

Ще одним можливим шляхом імплементації процедури медіації в законодавство України є внесення змін до існуючих законодавчих актів. Окремі науковці вважають правильним саме такий підхід, мотивуючи це тим, що чинне українське законодавство вже містить певні норми, які дозволяють альтернативне вирішення спорів. Передусім, це можливість укладення мирової угоди, що передбачена цивільно-процесуальним та господарсько-процесуальним законодавством, з приводу якої обґрунтовуються пропозиції, спрямовані на її удосконалення. Висловлюються також думки щодо реалізації процедури медіації в розв'язанні сімейно-правових і трудових конфліктів, господарських і податкових спорів, її запровадження в межах кримінального права, кримінального та адміністративного процесу

Зроблено висновок, що норми національного законодавства загалом передбачають нормативне регулювання примирних процедур, що є перспективною передумовою для впровадження та розвитку процедури медіації в Україні. Однак внесення змін до окремих кодифікованих актів не дає гарантій єдності підходів до того, що таке медіація, які базові вимоги до медіаторів, права та обов'язки учасників. Тому необхідна уніфікація основних понять, яка задасть стандарт їх використання в спеціальних нормативних актах, що зумовлює потребу створення спеціального законодавства, яке становитиме нормативно-правову основу правового регулювання сфери медіаційних послуг в Україні.

Третім можливим шляхом імплементації процедури медіації в законодавство України є спеціальне законодавче регулювання. Для правових реалій України саме такий варіант є найоптимальнішим. Закон може створити безпечне середовище для державних службовців, суддів, які хочуть рекомендувати сторонам застосування медіації як способу вирішення їхнього спору; підняти рівень довіри до послуги,

адже вона визнається державою; ввести зрозумілі поняття, регламентуючи права й обов'язки учасників правовідносин за участю медіатора, а також створити певні умови для захисту репутації послуги. Саме в Законі України «Про медіацію» держава повинна визначити міру своєї присутності в альтернативних способах вирішення конфліктів так, щоб не заважати ініціативі громадян та не допускати зловживань, зокрема при проведенні медіації.

Досліджуючи вказаний шлях імплементації процедури медіації в законодавство України, у дисертаційному дослідженні здійснено порівняльний аналіз чотирьох законопроектів «Про медіацію», які перебувають на розгляді у Верховній Раді України, надано пропозиції до них та на основі одного з них розроблено власний проект Закону України «Про медіацію».

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у з'ясуванні теоретичних аспектів та практичної реалізації імплементації процедури медіації в українське законодавство і відпрацюванні на цій основі висновків, положень, пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення її розуміння і фактичного втілення у правовій системі України, на додаток до тих, які зазначено в науковій новизні одержаних результатів, а саме:

1. Дослідження генези процедури медіації свідчить про те, що: 1) медіація – процес, з одного боку, новий, якщо йдеться про його появу в правовій сфері, а з іншого – старий, якщо мати на увазі його позачасову універсальність; 2) історично склалося три основних підходи до вирішення спорів та конфліктів: а) з позиції сили – полягає в тому, що одна чи декілька сторін пригнічуються за рахунок переваг іншої сторони в силі; б) з позиції права – передбачає застосування закону в суді; в) з позиції інтересів – передбачає, що сторони намагаються з'ясувати і визначити, що спричинило конфлікт і за можливості забезпечити ті інтереси, які було порушено; 3) потрібно відрізнити сучасну медіацію від традиційних форм розв'язання суперечок. Інститут медіації в сучасному розумінні виник у середині ХХ ст. в Сполучених Штатах Америки; 4) інститут медіації досить активно підтримується і розвивається в зарубіжних країнах; 5) в Україні медіація тільки зароджується, що свідчить про актуальність її імплементації в українське законодавство.

2. Спільне в підходах до правового регулювання медіації в різних державах полягає в: а) чіткій вказівці на вагомість і значення медіації, а також закріпленні нормативно-правової основи інституту медіації; б) закріпленні правової дефініції поняття «медіація»; в) закріпленні основних принципів медіації. Зазначена аналогія прослідковується і в Україні. Відмінне в підходах до правового регулювання медіації в різних державах полягає в: а) обсягах (сферах) суспільних відносин, у межах яких законодавчо передбачено механізми медіації; б) термінах реалізації процедури медіації; в) необхідності нотаріального посвідчення або судового затвердження укладеної медіативної угоди; г) мірі та формі основного принципу медіації – конфіденційності; д) статусі медіатора, вимог до нього і його відповідальності; е) можливості заміни медіатора під час медіації; є) наявності або

відсутності можливості призначення судом процедури медіації; ж) цілях інституту медіації; з) наявності або відсутності встановлення можливості припинення процедури медіації на вимогу однієї зі сторін; і) наявності або відсутності встановлення можливості анулювання затвердженої угоди про медіацію.

3. Механізмами медіації неможливо замінити ефективну, справедливу і доступну судову систему, водночас, медіація може претендувати на один з альтернативних способів вирішення правових конфліктів у різних сферах суспільного життя.

4. При імплементації процедури медіації в українське законодавство необхідно враховувати та використовувати зарубіжний досвід, оскільки в багатьох країнах нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері медіації, прийняті досить давно та пройшли через процес їх реалізації шляхом застосування в різноманітних спорах.

5. Для обґрунтування імплементації процедури медіації в законодавство України варто порівняти її із судовим розглядом, адже медіація, з цього погляду, має значно більше переваг, ніж недоліків, а саме: 1) під час судового розгляду рішення приймає суддя, а під час медіативного вирішення конфлікту рішення приймають сторони, які завжди можуть домовитися; 2) процес вирішення конфлікту при медіації неформальний, у суді ж формальний; 3) судовий розгляд справи може затягнутися на роки, а медіативний – від одного дня до кількох місяців; 4) ціна судового розгляду справи значно вища, оскільки цей процес триваліший і потребує оплати судових зборів; 5) при медіації значно простіше дотриматися конфіденційності; 6) правила поведінки сторін при медіації встановлюються перед процесом, а під час судового розгляду вони визначені процесуальним законодавством; 7) у процесі медіативної процедури панує повна співпраця, а під час судового розгляду справи між сторонами існує повний антагонізм; 8) під час медіації обов'язковим є досягнення примирення, а в судовому розгляді завжди є правий і винуватий.

6. Імплементація процедури медіації в законодавство України відбувається на основі низки чинників, а саме: 1) використання процедури медіації у практиці багатьох держав доводить її ефективність, оперативність та успішність; 2) запровадження процедури медіації набуває особливої актуальності в умовах інтеграції національної правової системи з правом Європейського Союзу.

7. З метою поглиблення обізнаності громадськості щодо медіації необхідно запровадити комплексну державну політику в цій сфері, головними напрямками якої можуть бути: а) прийняття спеціального закону; б) створення позитивного ставлення до медіації; в) розроблення і проведення національних програм з підготовки медіаторів.

8. Для забезпечення успішного розвитку та ефективного функціонування інституту медіації в Україні необхідно використати комплексний підхід щодо побудови моделі медіації, який ґрунтуватиметься на поєднанні приватної і судової моделей медіації, та закріпити нормативно-правовий статус медіації.

9. В Україні варто закріпити на законодавчому рівні застосування процедури медіації в розв'язанні сімейно-правових конфліктів. Доцільно запровадити державні

служби примирення в сімейних справах, звернення до яких матиме виключно добровільний характер.

10. Одним із напрямів упровадження медіації в Україні є закріплення медіаційного регулювання податкових спорів. В адміністративному процесі нерегульованим залишається питання правового статусу особи, яка має бути посередником під час примирення сторін.

11. На основі результатів використання для порівняння чотирьох наявних законопроектів про медіацію запропоновано напрями їх удосконалення та зазначено недоліки у визначенні ними основоположних термінів, а саме: 1) термін «протистояння» замінити терміном «суперечності»; 2) запровадити національний реєстр уповноважених медіаторів, ведення якого має забезпечувати Рада медіаторів; 3) доповнити визначення медіації словами «з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про усунення спричиненої конфліктом шкоди»; 4) чітко розмежувати поняття «конфлікт» та «спір»; 5) визначити сторонами конфлікту органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

12. Обмеження строків урегулювання спору на законодавчому рівні вважаємо недоцільним, оскільки сторони самі повинні вирішити, скільки часу їм потрібно для розв'язання суперечностей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ясиновський І. Г. Переваги і недоліки медіації при вирішенні правових конфліктів / І. Г. Ясиновський // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 344–347.

2. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах / І. Г. Ясиновський // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник». – 2014. – № 4. – С. 94–98.

3. Ясиновський І. Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції розвитку / І. Г. Ясиновський // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2014. – № 10-2. – Т. 1. – С. 31–33.

4. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні / І. Г. Ясиновський // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 55. – С. 260–267.

5. Ясиновський І. Г. Компетентнісні характеристики медіатора: теоретико-правовий аналіз / І. Г. Ясиновський // Право і суспільство. – 2015. – № 5. – Ч. 2. – С. 79–83.

6. Ясиновский И. Г. Законодательные предпосылки внедрения медиации в Украине / И. Г. Ясиновский // Закон и жизнь («Leges et Viata») : междунар. науч.-практ. журн. – 2015. – № 11. – С. 138–142.

7. Ясиновский И. Г. Медиация как альтернативный способ разрешения конфликтов / И. Г. Ясиновский // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : междунар. науч.-практ. конф. (г. Кишинев, 7–8 нояб. 2014 г.) / орг. ком.: Бужор В. [и др.]. – Кишинев : Б. и., 2014. – С. 72–74.

8. Ясиновський І. Г. Медіація як спосіб реалізації права особи на вирішення правових конфліктів / І. Г. Ясиновський // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13–14 лют. 2015 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2015. – С. 6–9.

9. Ясиновський І. Г. Порівняльно-правовий аналіз дефініції медіація / І. Г. Ясиновський // Сучасний вимір держави і права : матеріали наук.-практ. конф. : у 2 ч. (м. Львів, 22–23 трав. 2015 р.). – Львів : Західно-укр. організація «Центр практичних ініціатив», 2015. – Ч. 1. – С. 13–15.

10. Ясиновський І. Г. Шляхи запровадження процедури медіації в законодавство України / І. Г. Ясиновський // Соціально-гуманітарної науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 т. (м. Полтава, 21–22 квіт. 2016 р.). – Київ : Ун-т «Україна», 2016. – Т. 1. – С. 539–544.

АНОТАЦІЯ

Ясиновський І.Г. Імплементация процедури медіації в українське законодавство: теоретико-правовий аналіз. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню імплементції процедури медіації в українське законодавство. Проаналізовано існуючі доктринальні дослідження медіації, медіатора та процедури медіації, вироблено власний підхід до теоретико-правової інтерпретації цього поняття і запропоновано авторське визначення його. Зазначено методологію дослідження та генезу процедури медіації, охарактеризовано теоретичне обґрунтування та правове регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах. Запропоновано авторське розуміння поняття, ознак та принципів імплементції процедури медіації в законодавство України, наведено її переваги та недоліки, визначено та охарактеризовано проблеми імплементції процедури медіації в законодавство України, сформульовано її шляхи. Надано пропозиції щодо вдосконалення законодавства України з метою імплементції процедури медіації в законодавство України.

Ключові слова: медіація, медіатор, процедура медіації, імплементация процедури медіації, українське законодавство, переваги імплементції процедури медіації, шляхи імплементції процедури медіації.

АННОТАЦИЯ

Ясиновский И.Г. Имплементация процедуры медиации в украинское законодательство: теоретико-правовой анализ. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история

политических и правовых учений. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию имплементации процедуры медиации в украинское законодательство. В работе осмыслены доктринальные основы, методологические аспекты исследования процедуры медиации, исторические вехи ее возникновения и развития. Акцентируется внимание на основных дефинициях: медиация, медиатор и процедура медиации путем анализа существующих доктринальных трудов, посвященных исследованию указанных категорий, обнаружены неисследованные проблемы, предложено собственное определение медиации и медиатора. На основании анализа работ отечественных и зарубежных ученых сформулированы методологические подходы, принципы и методы, на которых должно базироваться изучение и исследование процедуры медиации. Осуществлен анализ возникновения института медиации и его закрепления на законодательном уровне в ряде зарубежных стран и процесса зарождения медиации в независимой Украине, что свидетельствует об актуальности ее имплементации в украинское законодательство.

Рассмотрены теоретические и нормативно-правовые основы процедуры медиации. Определены и проанализированы основные модели медиации в зарубежных странах. С учетом исследованных положений, отраженных в отечественной и зарубежной научной литературе относительно моделей процедуры медиации и подходов к ее осуществлению, сформулирована наиболее оптимальная классификация модели медиации. На основании проведенного анализа правового обеспечения процедуры медиации в зарубежных странах выделено общее и отличное в подходах к ее правовому обеспечению.

Обоснованы закономерности и особенности имплементации процедуры медиации в украинское законодательство. С учетом общетеоретических определений понятий «имплементация», «процедура» и, руководствуясь взятыми Украиной обязательствами перед Европейским Союзом в части внедрения альтернативных способов разрешения споров, урегулирования конфликтов, сформулировано определение понятия имплементации процедуры медиации в законодательство Украины, отмечены признаки и принципы исследуемого явления.

Осмыслены преимущества и недостатки процедуры медиации как основания для имплементации процедуры медиации в законодательство Украины. Наиболее существенными преимуществами медиации являются: эффективность, добровольность, скорость, экономичность, конфиденциальность, возможность свободного выбора медиатора сторонами, гибкость процедуры медиации, приватность, баланс интересов. В то же время отмечено, что любое исследуемое явление всегда имеет как положительные, так и отрицательные аспекты. В связи с этим, обращено внимание и на определенные недостатки, которые присущи медиативному процессу. На основе анализа преимуществ и недостатков медиации, которые должны учитываться при имплементации процедуры медиации в законодательство Украины, проведено сравнение ее с судебным разбирательством, поскольку медиация претендует на то, чтобы быть одним из альтернативных способов разрешения правовых конфликтов (параллельно с судебным

разбирательством). Данное сравнение свидетельствует о том, что медиация имеет гораздо больше преимуществ, чем недостатков.

Проанализированы основные причины, препятствующие активной имплементации процедуры медиации в законодательство Украины, определены некоторые группы проблем внедрения медиации в Украине.

На основании анализа действующих нормативно-правовых актов Украины, в которых заложены основы альтернативного способа разрешения споров, сформулированы возможные пути имплементации процедуры медиации в законодательство Украины, а именно: 1) с помощью рыночно-договорных механизмов; 2) путем внесения изменений в действующие законодательные акты; 3) путем специального законодательного регулирования.

В диссертации поданы авторские предложения и рекомендации касательно совершенствования законодательства Украины с целью имплементации процедуры медиации в законодательство Украины.

Ключевые слова: медиация, медиатор, процедура медиации, имплементация процедуры медиации, украинское законодательство, преимущества имплементации процедуры медиации, пути имплементации процедуры медиации.

SUMMARY

I.G. Yasynovskiy. Implementation of the mediation procedure in Ukrainian legislation: theoretical and legal analysis. – *The Manuscript.*

The dissertation for obtaining the academic degree of Candidate of Juridical Sciences in the specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Law Doctrine. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

The dissertation is devoted to the complex research of implementation of the mediation procedure in Ukrainian legislation. There was analyzed the existing doctrinal research of mediation, mediator and mediation procedure, was produced own approach to the theoretical and legal interpretation of this term and proposed the author's definition of it. Research methodology and genesis of the mediation procedure were indicated, theoretical justification and legal regulation of the mediation procedure in the foreign countries were described in the work. It was proposed the author's understanding of the concept, features and principles of implementation of the mediation procedure in the legislation of Ukraine, given its advantages and disadvantages, identified and characterized the problems of implementation of the mediation procedure in the legislation of Ukraine, formulated its ways. In the dissertation it was developed the author's proposals as to improvement of the legislation of Ukraine in order to implement the mediation procedure in the legislation of Ukraine.

Keywords: mediation, mediator, mediation procedure, implementation of the mediation procedure, Ukrainian legislation, advantages of implementation of the mediation procedure, ways of implementation of the mediation procedure.